

הרב פנחס שפירא

אב"ד 'שערי שלום' ומחבר שו"ת 'בריתי שלום'

בעניין איסור נסיעה בפסי רכבת שנבנו או נחפרו בשבת בא"י

בס"ד, כסליו תשע"ח, למע"כ גדולי ישראל שליט"א, אחד"ש מעכת"ה בקידה
כיאות.

לאחרונה החלו בעבודות לבניית מסילת רכבת חדשה בין באר שבע לדימונה,
ורח"ל שולחים לשם כך פועלים ומהנדסים בעיצומה של שב"ק, חלקם יהודים
וחלקם גוים, והנה ודאי הוא שזה הוא איסור גמור, אלא שיש לדון לגבי דיעבד
אם יהא מותר לנסוע בקטע הרכבת החדש אשר בין באר שבע לדימונה וכן בקווי
הרכבת הקלה הנחפרת בתל אביב ור"ג, או שהדבר יהיה אסור עד אשר יפרקו את
אשר הרכיבו ויסתמו את אשר חפרו ויחפרו ויבנו מחדש בימי החול.

א.

ולבטח גלוי כשמש קמיה הדר"ג כנתינתה מסיני מה שנחלקו אבות העולם
בסימן רמ"ד ס"ג אודות גוי שכיר יום שבנה בית בשבת, ויש בדבר שלוש שיטות.
דעת המג"א לאסור עולמית אפילו לאחרים שלא נבנה בשבילם, וכ"מ בב"ח. דעת
הט"ז שמעיקר הדין מותר למוצ"ש בכדי שיעשה, אפי' למי שנבנה בשבילו, אלא
שרק נכון להחמיר בזה שלא להיכנס לשם עולמית, וכ"כ בשו"ע הרב. ואילו דעת
החיי אדם היא דעה אמצעית, שלמי שנבנה בשבילו אסור עולמית מדינא,
ולאחרים מותר מדינא למוצ"ש בכדי שיעשה. המשנ"ב (ס"ק י"ט) הביא רק את דעת
החיי אדם ואת דעת הט"ז והגר"ז והשמיט את דעת הב"ח והמג"א [וגם קיצר
בהבאת דברי החיי אדם וכמו שהעיר בפסקי תשובות (שם בהערה 37), אך בשו"ת
מהרש"ם (ח"ג סימן ל"ג) מבואר דתפס לעיקר כדעת הב"ח והמג"א. גם הרא"ה קוק
בשו"ת דעת כהן (סימן רי"ט) עשה עיקר גדול משיטת המג"א, וכן דעת השפת אמת

קלב   בעניין איסור נסיעה בפסי רכבת שנבנו או נחפרו בשבת בא"י

במסכת מו"ק (י"ב ע"א), ואף הוסיף שאינו יודע להלום דברי הט"ז ושפשט דברי הגמ' דלא כוותיה.

ב.

והנה נעיין בדברי רבותינו הראשונים בזה:

בשו"ת הרשב"א (ח"ה סימן רי"א) דן אודות קהל ששלחו אחד מהם בעש"ק לשכור נכרי לקטיפת ערבה עד מוצש"ק, וקצב השליח עם הנכרי על שכר בזמן שעוד היה סיפק בידו לעשות כן קודם שקיעת החמה, אלא שהנכרי עשה זאת בעיצומה של שב"ק וסמוך לעיר ובפרהסיא, והשיב הרשב"א שלולא טעם של רינון וחילול השם היה ניתן להקל מעיקר הדין בכדי שיעשה, מאחר שהגוי "במלאכתו הוא עושה". ומבואר בהדיא מדברי הרשב"א שאם היה הישראל מצווהו ממש לעשות בשבת כי אז היה אסור עולמית מדינא [ומשמע שם שהאיסור הוא לכל הציבור הזקוקים לערבה ולא רק למי ששכר בעצמו את הגוי למלאכה], והיינו או כדעת הב"ח והמג"א או כדעת החי"א, אך בשום אופן לא כדעת הט"ז והגר"ז.

עוד מצאתי להמאירי במו"ק (שם) שכתב בפשיטות שלאחרים שלא נעשה בשבילם שרי למוצ"ש בכדי שיעשה, ומה שהני רבנן לא עיילו לבי מר זוטרא אין זה מעיקר הדין, וזה דלא כשיטת הב"ח והמג"א, אך המשיך אח"כ המאירי ש"קצת חכמי צרפת" סוברים לאסור עולמית מדינא למי שנעשה בשבילו, היכא שעשה זאת הנכרי מחומרי בנין של הישראל, וכפי שהוא בנדו"ד שחומרי הבנין שייכים לממשלה, דהיינו לציבור כולו, והסיק ע"ז המאירי: "והדברים נראין, אלא שגדולי המחברים חולקים בה", והיינו שמהרמב"ם משמע שדעתו להקל במלאכת גוי שנעשית בצינעא לצורך ישראל, אף כשהחומרים המה משל הישראל. אח"כ סיים המאירי שדעתו כדעת הרמב"ם (המובאת במשנ"ב בסימן ש"ז ס"ק ע"ב), שבכל מילי דפרהסיא ומתקיים אסור עולמית מדינא למי שנעשה בשבילו. ומדהביא המאירי את חומרת "קצת חכמי צרפת" ואת חומרת הרמב"ם בסוגיא דמו"ק שם, נראה

שהוקשה לו, דנהי שאפשר לפרש את חומרת רבנן שלא עיילו לבי מר זוטרא שאי"ז מעיקר הדין, אך קשה להעמיס שמצד הדין יהא מותר אף למי שנעשה בשבילו והם החמירו לקצה השני, דהיינו אף למי שלא נעשה בשבילו. ע"כ סובר המאירי שבעל כרחך יש לתפוס או כשיטת הרמב"ם, שבכל מילי דפרהסיא אסור עולמית מדינא למי שנעשה בשבילו, או כדעת "קצת חכמי צרפת", דהיכא שנעשה מחומרי בנייה של הישראל אסור לו עולמית מדינא, אך בשום אופן לא כט"ז והגר"ז. וגם מבואר במאירי (שם) שאין שום חילוק לענין זה בין מלאכת גוי בשבת למלאכת ישראל בשבת.

שיטה שלישית בסוגיא מצינו בספר המכתם (שם), שאחר שכתב לחלק בין המבשל בשבת לבין הסוגיא במו"ק מחמת שהוי דבר המתקיים ובפרהסיא, וכדברי המאירי הנ"ל, הוסיף חילוק נוסף וז"ל: "דהתם שרו למוצאי שבת, דכיון דשהה בכדי שיעשו תו לא מיחזי נהנה ממעשה שבת, דמאי אהני ליה, אבל הכא בבית אפילו שהה מאי הוי, מ"מ מעשה שבת קיימי עכשיו", וביאור דבריו, לענ"ד, הוא שבבית, מכיון שכל הבנייה עשויה כנדבך ע"ג נדבך, לכן גם מה שהוסיפו אחרי זה לאחר השבת גם הוא בכלל האיסור של מעשה שבת, מחמת שאפשר לעשותו רק כתוספת למה שנבנה בשבת, וממילא יש איסור עצמי גם בלבנות נדבך נוסף בחול ע"ג מה שנבנה בשבת, ולגבי הנאה מתוצאת האיסור הנוסף הנ"ל וודאי שלא שייך "בכדי שיעשה" אלא רק לאחר שיהרסו מה שנבנה בשבת ויבנו מחדש את התוספת ע"ג נדבך של היתר. וכע"ז כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"א סימן צ"ג) וז"ל: "לאחרים מותר למ"ש... בדבר שא"צ לעשות רק פ"א, ומה נ"מ לזה אם נעשה בחול או בשבת. אבל בנין שבונה בשבת ואח"כ בונה גם בחול, וא"כ זה הענין שנעשה בשבת מסייע למה שנעשה אח"כ בחול, ושפיר מקרי מעשה שבת ונאסר", ונראה שהן הן הדברים, וזכה בעל השואל ומשיב לכוין לדברי קדמון ה"ה בעל המכתם זיע"א. ובדברי בעל המכתם שם [בין בביאורו הראשון ובין בביאורו השני] מבואר כשיטת הב"ח והמג"א, שאסור עולמית גם לאחרים שלא נעשה בשבילם, דהא קושייתו היתה מהא דקי"ל כר' יהודה שלאחרים מותר למוצ"ש, וע"ז קאי ומתרץ לחלק שדברי ר' יהודה לא שייכי גבי בית, והלא ה"אחרים" בדברי ר' יהודה המה גם מי שלא נעשה בשבילם, שגם המה מותרים רק למוצ"ש, וממילא משמע שגם תירוציו של המכתם קאי גם עליהם, ומחמיר אף יותר

קלד   בעניין איסור נסיעה בפסי רכבת שנבנו או נחפרו בשבת בא"י

מהמאירי [שלדעתו האיסור לעולם הוא רק למי שנעשה בשבילו, וכשיטת החיי אדם, ולשאר העולם רק נכון להחמיר]. וגם בדברי המכתם מבואר שאין שום חילוק בין מלאכת גוי לבין מלאכת ישראל.

מאידך, בשיטה לתלמיד ר"י מפאריס, בריטב"א, בתוספות רא"ש ובפירוש הר"ש בן היתום (שם) כתבו לבאר דברי האיכא דאמרי שמר זוטרא עצמו לא עייל בה, שזהו ממידת חסידות, אך מדינא מותר לאחר השבת. אכן, אפשר דזהו דווקא בכעין קבלנות, ואפשר דסוברים דאף לאוקימתא שהיה זה מעציו ואבניו של מר זוטרא מ"מ עדיין אי"ז במדריגת שכיר יום ממש, וכך היא באמת לשון תוס' הרא"ש שם בהמשך: "סיועי סייע בתיבנא בהדיהו - שהיה נותן תבן משלו לצורך הבנין הילכך לא הויא קיבולת ממש ואסיר", ומשמע שרק לא הויא ממש כקיבולת, אך באמת גם לא הויא ממש כשכיר יום, וכ"ה בהדיא בנמוק"י שם, ובשכיר יום ממש י"ל דגם המה יודו שאסור לעולם מדינא, ואפוי פלוגתא לא מפשינן, ובפרט שגם בתשובת הרשב"א הנ"ל, שמבואר בדבריו שבשכיר יום יש לאסור עולמית - הוא עצמו כותב שם כר"ת, שהסוגיא במו"ק קמירי באבל ולא בשבת, ושם היה זה בשבת לא היו נמנעים רבנן מלהיכנס לבית.

עכ"פ, עלה בידינו שדעת המאירי להלכה היא כדעת החיי אדם, שלכל מי שנעשה בשבילו אסור מדינא לעולם, ורק לאחרים שלא נעשה בשבילם מותר למוצ"ש בכדי שיעשה ורק נכון להחמיר, ואילו דעת ספר המכתם שלכולם נאסר לעולם מדינא, ובין כה וכה למי שנעשה בשבילו וכמו בנדו"ד (שנעשה לתועלת כל האזרחים) נאסר לעולם מדינא, וכן מבואר בשו"ת הרשב"א, שעכ"פ למי שנעשה בשבילו אסור לעולם מעיקר הדין, ובדעת תלמיד הר"י מפאריס והריטב"א והתוס' רא"ש והר"ש בן היתום אין שום רמז מה תהיה שיטתם בשכיר יום, וזאת דלא כיבי"א (ח"ח חאו"ח סי' כח) שפסק שהעיקר לדינא הוא כדעת הט"ז והגר"ז [וגם כ"ש הוא מדברי סידור המיוחס לר"ש מגרמייזא (בסימן קט"ז אות י"א) בשם רבותינו רבי שמואל הכהן ורבי יצחק ברבי משה הי"ד (שניהם מחכמי מגנצא שנעקד"ה בד"א תתנ"ו)], שאסרו אף בקבלנות את מה ש"אירע שתיקנוה בשבת" בפרהסיא, הרי שיש שיטה לאסור אפילו בקבלנות]. ואף אם נעשתה רוב הבנייה בחול ורק מיעוטה

בעניין איסור נסיעה בפסי רכבת שנבנו או נחפרו בשבת בא"י קלה

בשב"ק, אכתי לא נמלטנו מאיסור, ול"ש בזה ביטול ברוב, כמבואר בשו"ת האלף לך שלמה (חאו"ח סימן צ"ז), ופשוט הוא.

ג.

ועוד רגע אדבר, דגם לדברי הט"ז והגר"ז והיבי"א, הסוברים שאף למי שנעשה בשבילו אי"ז אסור מעיקר הדין לעולם אלא רק נכון להחמיר, מ"מ גם לדעתם אסור מעיקר הדין במלאכת נכרי עד בכדי שיעשה, וכ"ה גם במלאכת ישראל מומר לדברי הפמ"ג בסימן שכ"ה (א"א ס"ק כ"ה), ובענין זה דעת הרמ"א והט"ז בסימן שכ"ה (ס"ח) להחמיר, שבמלאכה שאין דרך לעשות בלילה אין הלילה עולה מן החשבון אלא צריך להמתין ביום ראשון בכדי שיעשו, ומבואר שלדעתם בעינן שלא תהא שום תוספת הנאה מכך שנעשה בשבת, וממילא לדעתם יוצא שבנדו"ד, שעושים זאת בשבת מטעמי נוחיות שלא רוצים לחסום כבישים ציבוריים בימות החול, הרי שאף אם ימתינו אח"כ שנים רבות, אכתי כל עוד הנוחיות לא נעקרה אי"ז בגדר "בכדי שיעשה". ואמנם דעת המג"א (שם) להקל שהלילה כן עולה מן החשבון, אך מאידך המג"א עצמו ס"ל במלאכת פרהסיא לאסור עולמית, ואין ניתן לתפוס החבל בשתי קצותיו!

ד.

והנני בא בשלישיה, דהנה בשעה"צ בסימן רמ"ד (אות כ"ד) מבואר שבשכיר יום אסור למי שנעשה בשבילו גם ליהנות ממנו ע"י מכירה לאחרים, ורק לאחרים, שלא נעשה בשבילם, סובר שמשגגיע לידם יכולים למכור לגויים, וממילא אסור יהיה לשלטון לגבות תשלום מנסיעה כזו על המקטע הנ"ל, והנוסע ומכשילם עובר בלפני עיור.

ה.

וגם על הרביעית אין להשיב, שפסק הכתב סופר (חאו"ח סימן נ') דהיכא שהמחלל שבת מוכר את תוצרתו אזי "נקיטנא בקצרה דנ"ל ברור דמי שקונה מפונדק זה אחר השבת גם מי שלא נתבשל עבורו עושה איסור מסייע ידי ע"ע לכה"פ ויש לחוש גם משום לאו דלפ"ע", והביאוהו להלכה הכה"ח (בסימן שי"ח ס"ק י"ב) וכן מרן הסטייפלער בליקוטי קה"י (ח"ב סי' ז'), ולענ"ד הוא מפורש מדברי היש"ש והפנ"י בשלהי ב"ק, שכתבו דאף לאחר יאוש ושינוי רשות אסור לקנות סחורה הידועה שהיא גזולה, משום מסייע ביד ע"ע.

